

Эш Н. С. ХРУЩЕВТҮҢ чугаазының уланычызы

ностерни, индиктор болгаш еске-даа баарынарын ачылды үндүрүрү дэме көздүрүрү чедип амыр ужурагүт бис.

Партуиния Төп Комитети болгаш чазак ыкмалык болгаш саясийтик волюнтаризм, пластиктик чүдүрүрү болгаш еске-даа материалдарың бүдүрүлгөсүн казбаа-биле организастан, оларда үнгөн кылгылар-биле чоңуну херекселени болгаш уагустунун херекселени хандырар деп төлөвлөгү турар. Саясийтик материалдарың ажылап турган, ийик, хеп, бажын херекселени чүдүрүрүң талазы-биле чоңуну херекселени хандырар дугайында уагү хемчегелери боттандырар деп турар. Пөс бүдүрүрүң хемчегелени дэме естүрүрү-биле херекселени ол пөстерни ассортиментин болгаш шынарын дэме экижидери баш уаур көрүп турар.

Саясийтик материалдарың ажылап турган амьдырага болгаш амыл-агыга херектик кылгыларны, а ол ышмак бедия шынарың мебелдерин, материалдарың болгаш тууга херекселер кылгыларын бүдүрүрүң дэме көздүрүрү херек.

Чоокку чылдарда уагустун херексел баарынарын бүдүрүп уагустунуң ийик-аэер, ол баарынарын шынарын бүгү хемчегелер-биле экижидер, чараш чазак чүдүрүрүң, чараш ийик-хепти кылды херек.

Бистия кижилерин чүртүлгөсүн болгаш ийик-хепти бүгү-ле эргежөө чугаа чүдүрүрүң болуруң чүгө күзөп турар эвес. Олар чараш болгаш аян-ишчилит кеттирени күзөлдөр. Ол дугайында бистия уагустунуң бүгү чүвени шүптүзүн кылдып турар бе? Чок, ырактала шүптүзүн эвес.

Партуиния болгаш чазактын ап турар хемчегелери болза амыл-агың амыл-чорудуулазың б азырынч талазы-биле уагү эскерлелерин чедип амыр, чүгө чик уагустунуң бүдүрүлгөсүн болгаш хуу херекселени баарынарын бүдүрүрү улам дүргөң-биле буртурап шимчелер эвес, харын чоңуну чүртүлгөсүн каастан уагустуң кылгыларын шынарын шиптирени-биле бедидер арганы база берип турар.

Эштер! Чоң бурун чүртүлгөсүн бүтүн эргелиг эвип болуп турар болгаш политиктиң, амыл-агың даа културга-амьдыралдың бүгү-ле азыралың эң-не ийикелени-биле кырып турар социализмниң байдалында чүртүлгөсүн турарымыз уагустунда бистия чүртүлгөсүн бүгү-ле чедипширени болдунар аргалык болган.

Бистия чүртүлгөсүн амылчы чоңырың чоңун эң-не дээр болгаш төлөптүгү төлө-лекчилери депутаттарга соңуугу дугайында ханы соңуугалдың. Харын моон ужурунда Дэди Советке соңуудаларың бистия уагү болуңун хав-дамьыназың түдүш хөрө кылдыр көрүп турар. Балзылашкында барык бүгү соңуугучулар кырып турар.

Капиталистик чүртүлгөсүн ама дөңөйлөдүр чүгү-даа чок. Чижээлээр, АКШ-тың конгрессине сөөлгү соңуудаларың үезинде соңууда назымың чөткөн кижилерниң чүгө 57,3 хуузу кырышкен, иччаарга оон мурунда 1954 чылда болган соңуудаларга оон-даа эвөөс—42,5 хуузу кырышкен. Англияда обьданаалар налалыңга соңуудаларың ап көрүрүң. Сөөлгү соңуудаларың үезинде 34.852 муң соңуугучуларын анык балзылашкында 26.760 муң кижил кырышкен. Бу чырагалар боттары-ла чугаалап турары ол эвес бе? Ол чүртүлгөсүн соңуугучулар конгрессе азы парламентке чагырыкчы агылларың калдык-даа төлөвлөгүсүн соңуугу болза— оортан херек эскерлелес.

АКШ-тың конгрессине республикачы-даа, демократык-даа партиаларың төлө-лекчилери хуралдап турар болза— ол төлө-лекчилер дөмө-ле чагырыкчы агылларың: капиталисттерниң, бикчилерниң, чер ээлери херекселенирениң, уагү садымыларның эрге-ажыларын камга-лаалар.

АКШ-тың конгрессиниң амы составын ап көрүрүң. Конгрессиниң 531 кеңигү-нериниң аразында чартыктан хөй кезин эрестер болгаш дөртүң бар кезип—бүдүрүлгө ээлери база бикчилер. Олар шүптү уагү капиталдын төлө-лекчилери. А чеже хире амылчынар АКШ-тың конгрессиниң кеңигүнери болуп турары? Олар нызда база чок. 17,5 миллион амы чүртүлгө бүгү чоңуну 10,4 хуузу негрлер АКШ-тың хамаалылары болуп турар. Иччаарга конгрессе чеже негрлер соңуугучулары? Америк медаларын херексел турарыңдан алдыга, үш негрлер, азы АКШ-тың конгрессиниң кеңигүнериниң ишти санынын 0,56 хуузу болуп негр кижилер АКШ-тың конгрессиниң кеңигүнери болуп турар. Азы көрүрүң, чеже херекселени АКШ-тың конгрессиниң кеңигүнери болуп турары? Конгрессе шүптү чүгө 17 херекселени соңуугучулар, ол чүгө 3 хуу болуп. Иччаарга, дөң эргелик эвес байдалда тургустунган амылчынар болгаш тарачынар, херекселенир, биче националлар америк конгрессе херек кырында кырып шыдавай турар.

«Костуң делегей» деп аалар чүве олур, мыла болза амылчынарда, бүгү амылчы чонга чагырыкчы агылларың чүгө ол, бо төлө-лекчилери дөң бидалар эргелик берип турар, иччаарга хоол-дуудууда органиаларың амыл-чорудуулазыңга кырып эрге оларда чок.

Моон-биле холбоштыр, мөөң дилөөниң

Бугаар Төп соңууда комиссиядан өштерниң дымнадып бергени барымчаларың чугаазаакан түр мен. Бистия чүртүлгөсүн Эвеледин Советинде болгаш Националлар Советинде депутаттарга кандидаттар кылдыр 1378 кижини бүртүккөн. Оларның иштинде 614 кижини бүдүрүлгөсүн шүүт амылчылар амылчынар болгаш көлөкчүлөр болуп турар, ол болза депутаттарга кандидаттарың бүгү составыңда 44,6 хуузу болуп. Иччаарга депутаттарга кандидаттарың составыңда 60 амыл хуузу социал байдалың талазы-биле амылчынар болгаш тарачынар. Оон арганы—күн-ажылың интеллигенцияң төлө-лекчилери. Депутаттарга бүгү кандидаттар коммунисттериниң болгаш партия кеңигү-нү эвестериниң болуңун төлө-лекчилери болуп турар. СССР-ниң Дэди Советиниң депутаттарыңга кандидаттар кылдыр деп шиптиргенериң 26,4 хуузу херекселенир. Бугаар совет демократизмниң илерөөшкенин бо көргүскөн барымчалардан көрү берге эвес-түр.

Бистия социалистик демократизмниң бүгү болгаш төлөптүгү байдалы болза, хоолдуудууда органиаларың составын тодоргалар талазы-биле чоң болу чүгө дөң кырып турарыңда эвес, харын база бистия бүгү-ле күрүнө органиаларың бүгү амыл-чорудуулазың чоңуну эрге-ажыларыңга бараан болуруңга чагыртканыңда болуп. Бистия чүртүлгөсүн амылчынар, көлөкчүлөр, интеллигенция, бүгү амылчы чоңырың коммунисттериниң иштиндеги тургустуң талазы-биле болуңун бүгү амылчы марксизм-ленинизмниң түгүңү адал-биле, уагү Ленинниң тургустуңа Бөмүниң партияның уагустуңа-биле чорудуп турарлар. Болуңун уагустунуң кезээле шынары болуп болуп келген болгаш бараан болуп турар, болуңун уагустунуң эң-не соңууга— коммунизмге бүдүрүлгөсүн ашар чылдар дээрин Коммунисттер партия болуңун бүгү амыл-чорудуулазың-биле бүртүккөн.

Болуңун мүчүлүчүлүк соңуугу болгаш амыл-чоттар болуп артың кызыр, аштан аур азы капиталдың төлө-лекчилиги күлү болуп эрге ишмак шак мынд «хосталгаларды» совет уагусту харын социалистик демократия чапталган. Чок, бистия уагустунуң хосталганы иччаар бистия болгаш мүчүлүчү чок төлөптүгү амылчылар дөң кижилерини эргелик кылдыр көрүп турар бис. Ол дээрге политика талазы-биле бугаар-да дөң эргелик, эргелик болгаш куаңтууларын бүгү-ле чедипширени амылчылар эргелик болуп. Амыл чоттар чоруктуң болгаш адалдык халаларыңдан, көш-сөөк ылаар, национал болгаш социал таралдан чоңуну хосталгың бис хосталга деп билип турар бис.

Капитализмниң камгалычылары болза Американың Каттышкан Штаттарың бүдүрүлгөсүн чедетелдер ээлеп чагырып турар чүртү кылдыр, буржуа хосталганың, буржуа демократияның үзегери кылдыр көргүрүңиз иччаар. Ол «үлгө-лөргө» демократия херек кырында камгал болуп турарыңга көргүрүң турар эвөөс эвес барымчаларың чөткөн кылдыр көргүрүң болуп ийик. Мен мынд чырагаларың болгаш барымчаларың маана чырагалар мен, чүгө дээрге олар бүгүлгө бидингир. Америк профвалдерниң чүртүлгөсүн Дэди Минниң чоокта чыраг чугаазаакан чамдык чүдүрүрүң чөткөн амылчы чөпшөөр көрүңер.

Профвалдерниң чымылгыңы Американың Каттышкан Штаттарыңда экономиктик байдалың айтырылганың талазы-биле оза конференция март 11-де ажытылган. АКШ-тың бүдүрүлгөсүн болгаш экономиктик көңүлдөгүсүн болуңу хемчөгөлдү болуруңга катан туулар арганы берип болуп савалдарың АКШ-тың чазакта болгаш конгрессине амыл-чот кылар соңууга-биле ол конференцияны чымылгың. Америк күш-ажык федерализмниң болгаш бүдүрүлгө профвалдерниң конгрессиниң даргалы Дэди Минни конференцияга болуңу чугаазаакан амыл үзе америк үдүрүрүң бүгү-ле кол-кол адыраларың хаара тула берген амыл-чоттар чоруктуң айтырымың чугаалаан. Дэди Минниң көргүскөн сан-медаларыңдан алдыга, амыл үзе АКШ-та 5250 муң дозуу-биле амыл чок болгаш 3 миллион амыл дозу эвес амыл чок кижилер бар болуп турар. Чүгө сөөлгү айың дүргүлүң АКШ-га амыл чоттарың саны дөртүң үжү миллион кижиге көздүңөр.

Дэди Минни болза Каттышкан Штаттарда амыл экономиктик байдалың көңүчү багайын көргүскөн. Оон чугаалаан: «Бистия бүдүрүлгө күчүлдериниң 25 амыл хуузу амылдавай турар. Улестүрүң чамдык адыралыңда, чижээлээр, кан эвиптирликте, бүдүрүлгө күчүң чүгө 50 хуу амыл болуп турар... Чүгө сөөртүлгөсүн чик мурунчалыгыңа болза 25 хуу эвөөс. 1957 чылды март-биле дөңөөргө экспорт 25 хууга кызылган».

«Сөөлгү, иччаала-даа оза чугаа сав-чырагалар мынды-ыр: февралда 170 муң амылчынар амыл чоткун талазы-биле боттарының посолелерин амыр арганы чидиргенер,—деп Минни дөңөлдөп турар.— Ол чүгө деп чүвө дээрин болуп көрүңер. Февралдың дүргүлүңда ведель бүртүлгө 40 муң амыл амылчынар амыл чоткун талазы-биле амыл эргелик турган бүгү посолелерин адырың арганы чидиргенер-дү. Фев-

ралдың орта үезинге чедир амыл чоткун талазы-биле компенсация амыр эргелик бүгү-ле кижилерниң 7,5 хуузу посолелерин ап турганар».

Американың Каттышкан Штаттарың амылчы чоңырының боттарыңга таваржып турар аар-бергелериниң дугайында еске-даа чөткөн барымчаларың болуңуң чугаазаакан Дэди Минни көргүскөн.

«Сөөлгү хыналаларың бугаар азыра, 1956 чылдын декабрыда 13 миллион өг-бүлөлөр чангыс-ай үдүлөп алдынтан хевирге таарышпас бажыңарга чүртүлгөсүн билдир илер бе,— деп ол чугаалаан. 13 миллион өг-бүлө-дүр! Ол чырагалар 1950 чылдан бээр эскерлелерниң чөткөн-бүртүккөсү база айткан турган».

«Бисте хөй-хөй муң класс бажыңарың чедипшир турар,—деп Д. Минни чугаалаан.—Бистия профвалдерниң чөткөн-бүртүккөсүн хөй-хөй тургалар калдыр дага кааламдан шөөлүк дээрелес бажыңарың, санлар үзгөлөг болгаш өрт-даа талазы-биле амылчы бажыңарда бүгү өөрөңүп туралар... Совет Эвилели-биле дөңөлдөп төлө-лекчилер эртендер, инженерлер болгаш техниктер чүгө чедипшир туралар деп кижилер моон сөөлдү кайткан турарыңды херек чүгү боор».

«Бис Американы амылчы агилер ужурунда,—деп Дэди Минни чугаалап турар.—Ол дээрге—бистия чүртүлгөсүн бөгүн таваржып турары экономиктик кризиске караачык болуп болуп харың ол».

Америк профвалдерниң уагустунуң чөткөн-бүртүккөсүн чамдык барымчалар болуп.

Каш борбак миллионерлер болгаш милдирлер чоңуну камгалдык-биле бидир чөткөнүңү-биле канчаар-даа аажок хөй чоңуларын ап байлып турар, мыччаарга амылчы чоңырың миллион-миллион массалары боттарының тургалары, боттарының назылап кыраан адалары болгаш илерин ашкырып-чөткөргөңүң ашкырып чок болуп, ай-ай, чыл-чылдык үрө-түңөл чөткө амыл чөткөн чоруп туралар. Оон-биле калм териг баазалары тургустуңга мналдыр-милдир рубльды америк чазак чырагалды турар.

Чөткөн-бүртүккөсүн элдери бүдүрүрү монополистерге амылчы. Чоңуну амылчылар чугула херекселер оларын дүртүрүрү турар. Капитализмниң ийиктиң мынд, мөү-шынары мынд, Коңча тывары, байлары, эң хөй оругалың алмыр—капитализмниң чүртүлгөсүн эрге-ажыларга турар кижилерниң күчүңү болуп-тур. Капитализмниң ийиктиң ийиктиң күчүңү мынд. Капитализмниң чөткөн-бүртүккөсүн херек кырында иччаар чөткөн турар-ыр. Капитализмниң хосталга деп чүвө болуп-тур!

Амылчы чоңыраң бугаар халап болуп турар амыл-чоттар чоруктуң Американың Каттышкан Штаттарыңда өзү турарыңга бистия өөрбөңи турарымың толоргал. Революция мурунда, амыл-чоттар чоруктуң түңүлгөсүн хөй-хөй чөткөн амылчы өг-бүлөлериң аштан болгаш адаларың канчаар кырып турган бистия чүртүлгөсүн уагустунуң салгалыңың утапаның. Амыл-чоттар чорук—капитализмниң чылап чок эртенерип болуп, оон хоралың Маркс болгаш Ленин хамымың-биле илереткен. Капитализмниң ийиктиңден хосталгыңдан оруун, амылчы чоңырың эрге-ажыларыңга чалап алырың оруун, социализмге орукту амылчы агылга, амылчы чоңыраң олар айтты бергенер.

Бир эвес хостуң деп алдыңар бугаар эрге калдык делегей барыл— социализмниң делегейинде бар бе азы капитализмниң делегейинде бар бе дөң дугайында чугаалаар болза, ол талазы-биле ийи болдулар турба эжүрүң,—чүгө социализм кижиге төрөлгөсүн кооңу эвес, харын бугаар хосталганы берип турар. Белир үе ылап-ла ол делегейге хамааржып турар.

Эштер! Ам делегей байдалың чамдык айтырылганы чугаалаарың чөпшөөр көрүңер.

Совет Эвилелиниң бүгү делегей байдалыңга таарының болуп бис. Эрткен дөң чылдарың дүргүлүңда бистия чүртүлгөсүн даштында өшүктүрүрүң чүгө кымың-лаа чырлорго эвес, харын база олар-биле найырамыңы улам уагү-биле быжылган болгаш чазак-ла өшүктүрүң тып алган бис. Совет Эвилелиниң бүгү делегей талазы-биле ат-аларың хемчөл чөткө эскен, делегейниң хөй-хөй чүртүлгөсүн оон харылааларың алган болгаш быжылган.

Совет Эвилелиниң, социалистик бүгү чүртүлгөсүн уагустарың чедип алган кайгамчыктың тилелелериниң, оларын калы амыл-ажыламың болгаш бот-боттарыңга дуалажыламың түңүлгөсүн социалистик атыр хемчөл чөткө бичаан, социализмниң делегей системасы быжылган болгаш күчүңү күш болуп берген.

Быдат Улус Республика, Албания, Болгария, Венгрия, Вьетнамың, Демократик Республикасы, Герман Демократик Республикасы, Корей Улус-Демократик Республикасы, Мөөл Арат Республикасы, Польша, Румыния, Чехословакия, Югославия социалистик тургузуушкунуң талазы-биле сөөлгү чылдарда уагү чедипширени чедип алган.

Империалистер болза, социалистик адырың чамдык эвип болгаш сыйы катчымышкының үрөңүн каш-даа уагү

ораалдашкан, ол соңууга чедип амылчы-биле чөткөн-бүртүккөсүн өшүк-чөткөргөсүн болгаш хоралакчы чоруктарың кылгылап, 1956 чылдын күзүндө Венгрияга болгаш амылчы контролөлөстүгү сүдүлгөсүн болгаш үймөөннөри организаствор чорукту бадуруп турган. Олар база камгалды-даа арга-биле социалистик чүртүлгөсүн азын чарылларың, оларны боттары-биле бакташтыларың күзөп туралар.

Иччаала-даа социалистик чүртүлгөсүн уагустары реакцияның күштеринге өйтүр шапчымыңны берип турар болгаш моон сонгаар-даа бээр. Социализмниң бүгү чүртүлгөсүн чангыс азы болгаш сыйы каттышкан чүгө мынд таварылаа амылчы чоңырың социал чазак азымышкыңары, национал хамаарышпас чорукту мадамылгыңа— туруп болу дээрин ол чүртүлгөсүн амылчы чоңыраң тергени медереп билип турар. Иччаарга социалистик лагерниң күчүңү улам ийик быжылгалары, империалистерниң халлашкыңарың оон камгалары социалистик чүртүлгөсүн бүгү уагустарың хав-дамьырыңдан херек болуп турар.

Социалистик чүртүлгөсүн дем каттыштырыламың болза социалистик эвөс күрү-медереп болгаш оларның уластарыңдан аныгааттыңган, кымың чүвө болбайн турар. Уагустары колониалдык кичи-бекти ол ооткалган болгаш ам боттарың амылчы күрүңериниң хамаарышпас чорукту быжылгалар дөңөлдөп турар Пакия, Индонезия, Бирма, Каттышкан араб республика-биле база Азияның болгаш Африканың еске-даа күрүңелери-биле найырадык харылааларың бистия чүртүлгөсүн быжылган.

Эрткен дөң чылдар болза, улустар аразының дүштүлүгү чорукту колониализмге, чөткөн-бүртүккөсүн элдери бүдүрүрү социализмге болгаш чазак дайыңы быжылгаларың Совет Эвилели тайбыңга быжылгалык еске-даа чүртүлгөсүн дөң калды чүгүлүгү күженишкениң салган мынд чылдар болган.

Ам тайбың болгаш дайың дугайында айтырың бүгү кижиге төрөлгөсүн эң-не чидип амылчылар айтырың болуп турар. Күрүңелер аразыңга дайыңар хөй саның каража-көгаларга болгаш үрө-дөңкөсүн херек кезээле чедирип келген. Иччаарга келер усаны дайыңы, улустарың тура-соруңга чөртүкчү өшүкчү бээр болза, ол дээрге, дайыңардан эң-не үрө-дөңкөсүн аялап дайың болуп айтырың болуп турар. Шүүт үрө-дөңкөсүн элдери агылга, аялап чөткөн «ажылар» агарың дамылгыңды артымышкыңар-биле хораныңар, иччаарга ол чорук сыйыңга уагү эвөс дөңөлдөп болгаш сыйың чүртүлгөсүн чоңуну чүртүлгөсүн барык бүгү-ле дөң чөткөн чөткөн уагустарыңга чедирип болуп. Анаа чөткөн кырында бүгү-ле чөткөн чөткөн ширбөтти херек берген турар болуп.

Чоңунуң харын моон ужурунда тайбыңың камгалар болгаш чазак дайыңың бөдүрүс дөңөлдөп болза, бистия чөткөн империалисттерниң халлашкыңың таваржып болу дөң чөткөн уагустарың эң-не хав-дамьырың болгаш шүүт херек болуп турар эвес, харын оларны кайда-даа— Европада азы Азияда, Америкада азы Африкада чүртүлгөсүн турарыңга хамаарыла чөткө, оларны агылдык байдалыңга, шакын чүдүлгөсүн болгаш кеңиңиң өңүндө хамаарыла чөткө—бүгү чүртүлгөсүн кижилериниң, чөткөн-бүртүккөсүн чүртүлгөсүн шүүт бүгү-ле кижилерниң амылчылар херек болуп турар.

Сорула чүгү дээрге, чазак дайыңың бөдүрүс болгаш бүгү делегей тайбыңың ландырың болуп. Иччаала-даа анаа чангыс чүгө кырыгылар чөткөн, чангыс чүгө күжөшкөн чөткөн. Чазак дайыңың өшүктүрүң күзөп турар мынд күштерге уагү шүүдүргү демиселге тайбыңың камгалды амыр херек.

Дайың чөткө, даартагы хуну дөң көргүшкүн чөткө, куудың болгаш түрөлдө чөткө, чамдык чүртүлгөсүн чөткөн күчүңү чорук чөткө, социал чөткөн эвөс чоруктар чөткө чуртаары— кижиге төрөлгөсүн, бүгү делегейниң амылчы чоңунуң эң дөң угаанымың чөткөн чөткө чылдары күзөп чоран күзөп ол болгай. Иччаарга ол чазак күжөшкөн чөткөн чөткө ам амылчылар боттаның болуп. Ол чорук кижиге төрөлгөсүн төвүлдө чазак үе-чалага, бугаар социализмниң хосталгың болгаш угаан-болдың тилелелериниң үе-чазакыңа эгени салган Совет Эвилелиниң болгаш делегейниң бүгү социалистик системасың күчүңү амылчы быжылканың түңүлгөсүн болдунар аргалык болуп берген.

Депилгенни оруу-биле кижиге төрөлгөсүн бүртүрүп шимчөөшкениң ам ийиктиң чүгү болза— тайбың, чазак дайыңың таваржырың болуп дөң мынд аар-берге човулаң-индиктор болду болуп болуп турар.

Уагустун күзүл-чүдүлгөсүн боттандырыңдан артык бедия чөткөн боттарыңда чөткөн коммунист партия болгаш Совет чөткө чазак дайыңың бөдүрүс болгаш дөңөлдө харылааларың күжөлдөгүн турарыңга дайыңың камгаларың оруу-биле угаандыр дөң бүгү-ле эргежөө чугула чүдүрүрүң кымың келген болгаш кымың турар. Уагустар аразыңга тайбыңың, дөң эргелик харылааларың болгаш найырадык чедип амыр дөң бүгү-ле чүдүрүрүң олар сөс кырында эвес, харын херек кырында кымың турар.

Дэди Советке мурунчалык соңуудаларың соонда эрткен дөң чылдарың дүргүлүңда бистия партианың болгаш Совет чазак уагустар аразың дүштү

күртүк чоруктарың кошкылар дөң демиселге уагү күженишкениң кылган.

Совет Эвилелиниң тайбыңга ийиктиң ийиктиң ачымыңда азыра-биле дайыңың дугайың чугаалаарың чөпшөөр көрүңер. Корейга болгаш Вьетнамага дайыңың сок-салырыңга ийиктиң ийиктиң бөгөн бис; Югославия-биле харылааларга эвөлдөгүн СССР-ниң инициатива-биле уагү-каан болгаш чөткөн чөткөн таарыштырган. Совет Эвилелиниң ийиктиң политикамың ачымыңда Австрия-биле дайыңың керезин чарган; Поул-Артурдан болгаш Далиндин боттарыңың шерилаарың ийиктиң үдүрүп алган бис, Финляндияга турган шерилаарың эки-тура-биле ойналган бис; Германияның Федеративтик Республикасы-биле болгаш Япония-биле харылааларың чөткөн чөткөн таарыштырган.

Чөткөн-бүртүккөсүн дүштөр дугайында ийик дүштүлүк чедип азынарын манавайн, Совет Эвилели болуңун Чөткөн Күштерин чангыс таламың чүрүм-биле каш-лаа уага кызырар чорукту чөртүлгөсүн: 1955 чылда 644 муң кижини, 1956—57 чылдарда—1.200 муң кижин кызырар, а амы үзе немей 300 муң кижин кызырар дозуң турар. Анаа дүштөр чөткөн-бүртүккөсүн, шерилаарың болгаш бистия чүртүлгөсүн камгалга шерилаарың чарыгаларың база кызырар.

Дайыңың эвөс, харын тайбыңың, улустар аразының дүштүлүк чоруктарың чидилелерин эвөс, харын ону таарыштырың күзөп турар чүгө мынд күрүнө мынд хемчегелери боттандырып болуруң бүгү-ле ас-сеткилдик кижилер көрүп турар. Чамдык-бир кижилер бистия агресци болдулар деп буруудалып турар. Бир эвес херек кырыңга мынд турган чөткө болза, фашисттер Германияга уагү аар-берге демиселге чаалааттың алдыңган турган. Австрия-да боттарыңың амылчы турарымың канчаар-даа дүштү бербес турган уагустун ийик бис. Бистер харын Австрия-биле тайбыңың чарган болгаш боттарыңың шерилаарың оортан үдүрүп алган бис. Иччаарга мынд чөткөн кымың «чаалап амылчы» кымың болуп турган; Австрия айтырымың иччаар шиптирээрин Совет Эвилелиниң чедип амыр уагү болза, тайбыңың эрге-ажыларың-биле оон бугаар-ла чүртүлгөсүн болгаш эвөс чүртүлгөсүн ийик херектери оон колгаарлабайн турарыңда, бүгү чүртүлгөсүн тайбың коңо-лөбө турарың хандырар деп оон дозу шиптирениң болган.

Ам Финляндияга шерилаарың дугайында айтырың ап көрүңер. Бир эвес агресци хөңнөңүң турган чөткө болза, калды күрүнө улустар аразыңга херек бугаар шерилаарың болуңуң эргелик эки-тура-биле ойналаар чорукту бадурар боор иччаар. Бүгү-ле чөткөн боттарыңың хемчөгө-лөгө хемчөгө амылчы берген барымың галамың чамдык политиктерге ол бидинмес болбайн-аан. Иччаала-даа ас-сеткилдик бүгү кижилер оун эки билип туралар.

Совет Эвилели калдык-даа кызырарлашкы чөткө бүгү чүртүлгөсүн чазак коңо-лөбө эки харылаалар дөң тур-жуп турар. Олар оон күзөөрү болза бүгү-ле күрүнө-биле кайы-байзың бидиринге ү

Эш Н. С. ХРУЩЕВТУН чугаазының төнчүзү

рыкта чокка бистичи политикавыс төдөргай. Оларнын иштиги херектери хогааралайып турар бис, чүгө дөргө, политиктиг туртузуп, иштисиле корум-чүрүмнэри, идеология, азы биргээр чугаалаарга — амдыралдын хевир деп бистичи адап турармыс бугу-ле чүддөр — чүгө бүүрүзүнү улузунуң иштиги, чарылас эргис болур деп санап турар бис. Улус бүрүзү бо үеде анаа канчаар чурттаа экил, канды үзел-бодаларны барымаазаарыл, кандыг шажын чүдүлгени күзөөрнү боду билди, ыччанган, кым-даа, кым-даа күрүне өскө чурттага болгаш улустарга бодунун амдыралын хевирин албайл дөргө эргис чок, блесе ыдыг политиканы В. И. Ленин чагаан болгаш ону бистер чагылың чокка чорудуп келген бис, моон сонгаар-даа чорудар бис.

Бүгү күрүнелер-биле эки, найраалдыг харылааларны тургузарына белен бис. Ол дөргө караңгыс боттук, бүгү чуртарнын эрге-ажыктарына дүгүп турар политика дээрине кым удурааны болуру?

Совет Эвилели-биле, Кыдат Улус Республика биле болгаш Индия-биле чергелештир бүгү нияти тайбынны деткил болгаш улустарнын аймык чок чоруну хандылар даш улуг харысалганы чүктет турар Франция, Англия, АКШ даш ышкыш барын таламы ыдыг күрүнелер-биле СССР-ниң аразында харылааларнын айтырыны база дончулап чугаалгасан мен.

Делегейнин илтиг дайынын чылдарында Англия, Франция, Американы Каттышкан Штаттары-биле эвилелчилер болуп, гитлериг Германияга удуз кыч демисеип турган бис. Бистер ол чуртарнын улустарын хүндүлөп, делегей эртемини, техниканын болгаш културанын хөгжүлүшүнө оларнын улуг салымшыкын бедие үнелеп турар бис. Ол эурттарнын улустары база тайбыч чүгүп турар деп чүгө совет кижилерге эки билдинтир. Ол чурттарнын улустары-биле болгаш оларнын чазактары-биле бот-боттарын билчир чорукту болгаш найраалдыг харылааларны тургузарын чедип адыр даш Совет Эвилели бүгү-ле күштерин салып турган болгаш моон сонгаар-даа санар.

Амгы байдаларда тайбынны салымчолу даш бодунуң харысалганын шын билеп турар бүгү чазактар идеолоттуг чурдлааларын бедие турар ужураут деп чүвени Коммунистг партия болгаш Совет чазак барымаалап турар. Олар улустар аразынын херектерине, турун турар маргылаалыг айтырыларын шиптирээр-гыне бо үеде делегейни чарылыртып турар чүдүлгени өскө, харын тайбынны камгалаар талазы-биле дел каттышкан күженишиянерге күрүнелери чоокшулаштырып турар чүдүлгени барымаалаар ужураут.

Күрүнелер аразынын харылааларынын караңгыс бодунуң үнденини белде сурагдыг беш принциптер болур: девискээр талазы-биле бугун турар чорукту болгаш бот эргени кайы-кайызынын хүндүлгө, бот-боттарында халлашпазы, экономиктиг, политиктиг болгаш идеолоттуг чылдаганынын талазы-биле бот-боттарынын иштиги херектерин хогаарашпазы, дең эрге болгаш кайы-кайызына ажыктыг болуру, тайбыч кожа-хелбээ турары болур.

Каттышкан Нацларнын Организациязынын чокка чаа чүдүлгүзүп көргөни, тайбыч кожа-хелбээ турарынын принциптери бүгү күрүнелерин аразында байдалдарын херек кырында үнденини кылдыр салдыган турар ужураут. Илдыг болза-даа, АКШ, Англия, Франция ышкыш ыдыг чурттар өскө чурттар-биле боттарынын харылааларына ол принциптерин удурулга бодулар күженин ам-даа илеретпей турарлары харадан чыгыр-дыр. Ол байдал амгы үениң бугу байдалына бодунуң сатыдарын база чедирген. Таарыштырылганы чедип азырынга болгаш идеоганынын тургузарына ол чорук моондалап турар. А оод түнеленде чепселенишиянерни өндөре бүдүрери ам-даа үрүчүлөп турар, улустар аразынын байдалын хораянап турар «соок дайынны» ам-даа деткил турар, улустар аразында чөрдүлгөйт айтырыларнын саны барык эвезежейип турар болгаш дайынныг кыжаны дүжүртүшкөн. Илдыг перспектива улустарга харын мырайнай таарышпай турар.

Улустар «соок дайынды» могал-шылал берген. Хыдыкчы дайынныг бодунуң дег чорунун мурунча коргунушун оларнын өй-тавында ажылаарына моондалап болуп турар. Хыдыкшынын чепселерин бүдүрерине оларнын күженишиянеринин кандыг-даа соруга чок чарыдалдары болуп турар кижилер амырдык чурттап шыдаастар. Кайы-бир империалисттиг өчүк-чөгачилер дайыны кылып үндүрүштерин аргасы ам дээрине бар турда кижилер аймык чок байдалга чурттап шыдаастар. А амгы дүжүктүүр байдалдар болгаш сезилгашкылар бар турда өскөндө самолету-нун «таварыга» болуп көстүп келири, «таварыга» болуп оон октапкан болбасы бугу-ниги дайын болу берги дег шериг чөрдүлгөн хаймыктыртарына хай чүдүлөр шөгеттерин бе ычаш. Водороттуг бомбалардыг бомбардировщиктерин ужу-душуунарынын эргежок чугулааны бүрелип турар чамды албан кижилери АКШ-та болгаш Англияда бар болуп турары ыччанган харын чыктыг чүгө. Водороттуг чепсектиг самолеттарын агаарга ужулушунуң хай болган тудум тайбынны көгө-бугаларына чер улам-на эвезеш артар, ыччанган дайынныг бустарынын

кара-туразында аажылашкынынарына делегер улам-на хөй алаар. Чамдык чурттарда чепселенишиянерин денели болза, атомнуг болгаш водороттуг чепсекти бүдүрери соксандыр дугайында дугураука чедип алдынар азы алдынымазында хамаарыга чокка ол чурттар: болзун! деп чугаалаар ужураут үе ам чедип кээп турар (а, ол үе ам чедип келген бооп чадавас) шак ыдыг чадада туруп турар.

Шаанда эрги чепсекти азы шериг техниканын чаа хевирлерни чогаалып тургузарынын хире-чергези-биле солуп турган болза, ам бодунуң күжүнүң талазы-биле водороттуг чепсектен артык күчүлүг чепсекти болап тывары берге болуп ыдыг үе-чада ам келген ышкыш-тыр. Ядролуг чепсектиг чыгынын мөөнөткен кура-вырлары бир өскө чазылдыр болза, бугу чер бөмбүрээнин агарын хораянап чадавас дээр дугайында артемелер-ниң, ам-даа дилым өскө болза-даа чугаалап турары таварылаа өскө.

Бүгү кижилер төрөлгөнгө ядролуг чепсекти аймыктыг уруктарын чүгө артемелер өскө, харын хөй-нигитиниң өн-не калбак бөлүктери, бүгү делегейниң чүчүк миллион бөдүнү кижилери ам үеде мелеер билеп турар. Ол чепсектиг мөөнөдери соксандыр олар чазактарын, бирги ээлчеге ядролуг чепсектиг чуртарнын чазактарында улам-на шыгыны негеп турарлар. Чепселенишиянерни дүжүр айтырынын таварышканы бергелешкенин үштүрүн үнериниң караңгыс арганын чөптүг боду кижилерге чугаалап берип турар. Ол арга чүдөлүгө, ядролуг чепсекти бүгүн хоругдаарыла.

Кажан чазактар, бир өскө олар улус чон-биле боттарынын харылааларын хевээр артырын күзөөр болза, амгы үениң бугу-ниги ол негелдене дүдөй бугу-биле көрүп шыдавас, бир өскө боттарынын аразында дугурулганын чедип албаза-даа, атомнуг болгаш водороттуг чепсекти бүдүрери чангыс талазын чурумун бугураар соксандыр олар алба-латтырган турар ыдыг эрге чоокшулап олурар-дыр бис.

Бүгү делегейде кижилер боттарынын күш-ажылынын үр-түнелдерине өөрү-вүшан, хостуг тынып, тайбыч чуртта-шынар даш улустар аразынын амгы ту-руп турар дүжүктүүр чоруну дүжүрлөп бугу-ле чүдүлгени Совет Эвилели кылдып турар. Өскө талазын күрүнелери ону күзөөр, боттарынын шериг блоктарын хевээр артырынче база алды-рыныче чүткүп турары-биле херек нары-дып турар. А капиталисттик чурттар шак ыдыг блоктарын тайбынча өскө, а дай-ынга хергелээр даш тургузуп турары билдинтир болгай.

Делегей политиказынын чепсөө дээр дайынга удуз делегейни шериг блоктарына хуваарына удуз Совет Эвилели демисеип келген болгаш демисеип-даа турар. Улустар аразынын дүжүктүүр чоруну чарылыртырычыче орук болза, чаа шериг бөлүгүлөшкенин тургузарына база бар туруп турар бөлүгүлөшкенин хевээр артырында өскө, чепселенишиянерни өндөре бүдүрелде болгаш кижилерни кырып хыды-рынын өн-не өлүмүг чепсектерин мөөнө-нөрине өскө деп санап көрүп турар бис.

Улустар аразынын байдалын чыч-дырды Барын чүктүг кезек бөдүртерини күштүгү-биле күзөөр турар чорун херек кырында чүгө болуп турармы? Шериг эвилелдерин тургузар талазы-биле оларнын политиказынын журу чүдөл?

Ол дөргө, чаа дайынга белеткенден өскө чүгү-даа болбай турар. Кырып хыдыр чоруктуң чепсектерин мөөнөдөн Улустарнын эрге-ажыктарына бугун бе-зын когаралды чедирип турар. Шак ол мөөнөдөшкөн улустардан чаа-чаа үндү-рүлгени хавырып азырынга, оларнын материалдыг, културтуг болгаш салым-шылал амдыралын хоозурадырына, хөй-хөй нацларын бүгү амдыралын чаа дайынга белеткенде эрге-ажыктарына чыгыртырына чедирип турар. Шак ыдыг политикада улустар-нын хөйү калган, оларнын килеңдеш-кени күштөлип, сонал чөрдүлгөлөр чы-диглепип турар. Империалисттик чурттар-нын чыгыртыры бөлүктери чөптүг хөй чок чоруну базарынын, ажыктын шип-чөшкенин чычча шаварынын болгаш иштиги чөрдүлгөлөр шиптирээрлеринин арганы дайынчырак өчүк-чөгачилерден дилеп турарлар.

Бистер коммунистер, боттук чүдүлгени барымаалаар политиктер бис. Тайбынны чүгө камгалаар өскө, харын ону быжы-лап болур деп чугаалап турар бис. Делегейниң чаа дайыны кайы хире коргун-чуг аймыктыг болурун, кижилер төрөлгөн-чүгө ол кайы хире хоозурашканына илтиг чедирерин улустар бир өскө хандыр мелеер билер болза, олар тайбын даш боттары-нын демисели күштөдилер болгаш дай-ын кысымчыларынын чимченишиянер-ни болдурастыр. Бистер — «соок дайынны» ууткаарынын шиптирлеп тала-лачкылары бис, бистер—бүгү чурттар-ны биле санды болгаш културтуг харыла-аларын бүгү таламы хөгжүдери даш, улустар аразынын дүжүктүүр чоруну копкадыры даш туржуп турар бис. Дончузу-биле чугаалаарга—бүгү-ле кү-рүнелерин аразында тайбыч кожа-хел-бээ догунашкыны, тайбыч чарыш даш туржуп турар бис.

Шак-ла ол соруга-биле Совет чазак эң удуз күрүнелер баштыкчыларынын ужу-

ражыгызынын дугайында саналды удуз күрүнелерин чазактарына, а ол ышкыш делегейниң чурттарынын хөй үрүу-зүн чазактарына килерген. Соуураал-дыг тазаларын төзөлөкчилери шак ыдыг ужуражыгыга «соок дайынны» ууткаарынын аргаларынын дугайында санал-оналдарын солчуп, шиптирээрин калбак улус массаларын манай бала шиптирлеп-биле негеп турары улустар аразынын өйү келген айтырыларын шиптирээрлерге баштайгы базымдары кылдып шыдаан турар ийик.

Бүгү-ле айтырылар ам доран шиптир-леттине бербес болбайла. ыччалжак, кол-ла чүгө чүдөл даш, улустар аразынын дүжүктүүр чоруну копкады-рына эки эрген салыры болур. Хөрүжүнү хөмүр тарааш, үренини чыкпип каан тараачын кижилер эки үнүштү, чагай дүжүтү манай турары ышкыш бистер ба-за кайы-кайызын дээр билчирине бол-гаш улустар аразынын өң чүгүла айты-рыларын шиптирээрлерге үнденини салып болур бис. Найраалын болгаш тайбынның ыжы өскөн база бажыккал, улустарнын аразында чаа, калык хары-лаалар хөгжөөр, тайбыч кожа-хелбээ ту-рары быжыккан, маргылаалыг айтыры-ларын шиптирээрлерге күштү ажылаар чорук чалыттыган, КНО-нун принцип-тери сагынтынын барымаалааттыган, чурттуң эрге-ажыктары бажыраалаа, өскө чурттарнын иштиг херектерине хуураалар киржир чоруктуг чок болган чурттарды илтиги берип болур болгаш бээр-даа ужураут бис.

Бистик бодальысты бугураар алмыз, улустар аразынын амгы үе-чада өйү келген айтырылары ычылт:

атомнуг болгаш водороттуг чепсекти шепселелерин сонгаарашкыны чокка соксандыр;

ядролуг чепсекти ажылаарынын СССР-ниң, АКШ-тың болгаш Великобританияның ойталаар;

атомнуг чепсектен хостуг зонаны Төл Европага тургузары;

сонгу Атлантика бөлүгү болгаш Варшава керезиниң организацияныга кир-рип турар күрүнелерин аразында хал-лашпас дугайында дугурулганы чара-ры;

Германияны болгаш Европаның өскө-даа күрүнелеринин девискээрлерине даштыкы шериглериниң салын кылырары; хензертен халлаар чорукту болдура-бы-биле холбашкан айтырыларын тала-зы-биле дугурулган амжыдып кылыр;

Чоокку болгаш Орталык Чөөн чүктүн районунда дүжүктүүр чорукту копка-дырмын орустары;

улустар аразынын салыг харылаалары калбартып талазы-биле хемчегер; дайын пропагандалы соксандыр;

Бо айтырыларын шиптирээрлерге чүгө Совет Эвилели соуураалдык, өскө чурттарын, оң илтинде АКШ-тын, Англияны, Францияны улустарына ук айтырылар хамаарышпас деп кым бадтыкп болур боор? Ол айтырыларын амдырал боду көдүгүн үндүргөн болгаш белеткөөр.

АКШ-тың чазанын күзөөрүн барымаалаашкыны, мындыг айтырыларын чугаалажып көрүнгө белен бис: коемпистик делегейни дайын соругула-рына ажылаарын хоругдулары болгаш өскөндө девискээрине дашкыкының шериг баалаарын ууткаары,

герман тайбын керэни чарары; чурттарын аразында харылаалары болгаш аргыжылаларын хөгжүдери. Мычангаш удуз күрүнелер баштыгы-нын чөвүлө хуралын хун айтыры-нын талазы-биле бистичи киргелгени төзөлөйлөп чүгө бистичи талаваста-ның үндүргөн айтырыларын барымаала-лап турар өскө, харын АКШ-тың тала-зында улустар аразында байдалды бажы-раларын өскө, а экижилерине ора-далган ажы-херекке дуураж болгу дег айтырыларын чугаалажып көрүнгө санал-даан саналдарын база-ла кириштирип турар.

Малырага, ракка удуз демисеге күженишиянерни каттыштырар болгаш өскө-даа ол ышкыш хемчегелери боттан-дыра дугайында АКШ-тын президентин Д. Эйзенхауэрин бодунуң үеинде илди үндүрүп турары шак ыдыг айтыры-ларын шиптирээрлерин чедип адыр бол-гаш чедип адыры херектиг-даа дээр дугайында бистер чугаалаан болгай бис. Бо айтырынын талазы-биле санал-онал-дарын кандыг-даа денелге солчуп болур болгаш бир өскө эргежок чугула деп көр-нө ол айтырыларын шиптирлеп кылы-рын чогур аргаларга дагыр. Бо айты-рыларын шиптирээрлерин илтиг талаалар-нын чогур организацияларын дүрген кы-лып өгөлөп болулар деп санап-даа тур-ган бис.

Бистер даштыкы херектер министр-лериниң чөвүлө хуралын чыдыларын чөпшөөр, оңу апрель айда арттирер деп саналдаанымыс билдинтир болгай. Оң киржикчилеринин бодунуң составынын илтиг аргаларын бистер саналдаан бис. Бистик бодальыс-биле алырга министр-лериниң чөвүлө хуралында-даа, удуз кү-рүнелериниң удузгучуларынын чөвүлө хуралында-даа белеткелениң болгаш чыдыларынын айтырыларын толаргай чугаалажып көрүнгө үе келген деп бодол турар бис.

АКШ-тың күрүне департаментиниң харыс сагындыры бижинде-даа, АКШ-тың президентиниң чагазында-даа, удуз күрүнелериниң удузгучуларынын

ужуражымышынын дугайында бүтү айтырыгы херекке албай турар. Бистичи саналдарымын талазы-биле ол доку-ментилерде чүгү-даа чугаалабай, зарын-на герман айтырыгы болгаш Чөөн Европа чурттарында байдалды дугайында айтырымын база катан илди үндү-рүп турар.

АКШ-тын чазанын өлзөп туржун кайган турарымысты чажырып шыдавас бис. Ону чүгө бис өскө, харын бүгү чурттарынын тайбынга ынакшыктыг күш-тери кайган турар.

Бо дугайында Чехословакия Республиканы президентини өш Новотный чехословак телеграф агентлигиниң болгаш «Руде право» солунуң корреспондент-лери-биле чокка чаа бодунуң беседанынга кончуг эки болгаш төдөргай чуга-лаан:

«Илдыг айтырымын чугаалажып көр-үрүп кайы-бир Чөөн Европа күрүнеи чөп-шөөр боор дээрин мен билеп ал шы-давас мен,—деп эң Нытоный демтегөө.— Миланды Чехословакия ону шиптир-леп-биле хүзөөсө. Бистичи дугайымыста айтырымын бис чогувуста Мюнхенге Гитлер-биле чугаалажып турган. Амгы 1958 чыл болза, 1938 чыл өскө-ле бол-гай».

Шымап-ла Чөөн Европаның чурттары-нда байдал дугайында дээр айтырымын АКШ-тын президентиниң чагазында киргелгенин фактысы безия күрүнелер аразында харылааларга кижилердин көрбөөн факт болур-дур. Бодан-даа көр-үр-дө, өскө чурттар-биле тарымчалыг дипломаттыг харылаалыг болуп турар, ол чурттарда боттары дипломаттыг тө-зөлөрлөп болуп турар күрүне, а ыччаар-га ол күрүне Вашингтонда болу элчи черлг, КНО-нун келгилерини болуп тур-р шак мынды күрүне, ол чурттарнын күрүне тургузуунуң дугайында айты-рынын үшкү күрүнеиң мурунга канчал тургуза берей? Ол күрүнеге мынды бү-гүн эргени кым бир кижилерден бе ыч-чан? Бир өскө мынды бугун эргелери берген болза, ол эргелерин көргүсүнер. Ол дөргө күрүнелер аразында харыла-аларда бөдүн нормаларын каржызы-биле үрөп турары толаргай-дыр.

Илдыг айтырымын чугаалашпас бис деп хөй удаа шиптирлеп медеглээн бис. Бо дөргө барын таламы чурттар бисти «сүлөөлөшкөчөл өскө» кылдыр көргүз-гөн орадалжып турарында өскө, АКШ-тын саналдарын бистер ультиматим бугу-ле хүзөөрүп турар улус дикши турарында өскө. Илдыг айтырымын тургузары АКШ-тың президентиниң болуп турары чурттарга дорамчылашкы болур болгаш калык бодала удурашкы болур-дур.

Бир өскө чамдык капиталыстыг чурт-тарнын сонал эге тургузушкунуң дугайында айтырымын чугаалажып көр-үзөдилер бар болза, Совет Эвилели ышкыш мынды чуртуг чөгө адабай тур-армы? Азияны социалисттик чурттарын, ычжээ, Кыдат Улус Республиканы чүгө кызып турармы? Каттышкан Штаттар Кыдатты хүзөп көрөйп турар, мыччалжак Кыдат оон дугунап турбай барбас болгаш анаа кандыг-даа когарал болу бербес. Улусчу улуг Кыдат догунап тур-ар болгаш чүгө догунап турар өскө, харын чедимшияныг хөгжүп турар.

Социалистг корум-чүрүм дугайында айтырымы болган харын-даа боо-чепсек-ти ажылап тургаш «чугаалажып» тур-ганын чугаалаар ужура таваржып тур-ган бис. Октябрь революциянын соон-да Октябрьин чаалап алышынынын ууткаар, Совет эрге-чачырганы ууткаар болгаш капиталыстыг корум-чүрүмү кат-тап тургузар даш интервенциялар бистичи девискээрине чаллаанда Совет Эвилелиниң улустары бо айтырыг талазы-биле «чугаалажышкыны», оң илтинде Американы Каттышкан Штаттары-биле-даа чорудуп келген. Ол маргылаа мычан бесин социализмге ажыктыг кылдыр шиптирлеттине турган. Илдыг айты-рыларын катан көдүргөлиниң херек чүг-боор? Бис оларын чалыдып турар болгаш чүгө чалыдып турар өскө, харын соци-алисттик чурттар корум-чүрүмү даш-тыртып күш-биле өскөртир деп кандыг-бир чаа орадалжышынын таваржын кеззе бис анаа көрүкчүлөр болбас бол-гаш бистичи өнүктөрүвисти бачытка ар-тырбас бис. Бис бодуштуг хүзөөлгө-өр-ө-вөскө болгаш бодуштуг интервенционал-чы хүзөөлгө-ө-вөскө шынчы бис. Мычангаш бистичи шиптирлеп-биле кым-бир кижилер база катан шенеп көрүп күзөөсө бис.

Барын Европаның чурттарында капи-тализм туруп турар болганда мынды ай-тырыларын бис бодуштуг талавастан база илди үндүрүп болур бис. Элзэн деп-шилеп, социалистг тургузууга ол тургузууг орук чалып бээр өй келбөөн бе? Империалисттик күрүнелерин өскө-кө-көв дайыннарга хан төгүшкүгү бол-баан бе? Бо бодамчалыг айтырыг чүгө бистичи талавастан өскө, харын бугу кижилерге тегелгенин тургуштырында болуп турар. Мыччалжак бис шынчы кижилер бис. «Соок дайынны» байдалын уут-каар дугайында, олар-биле ужуражып болгаш чугаалажышынынын чорудар деп турарымыс капиталыстыг чурттарын төзөлөкчилериниң мурунга ол айты-рыны ук ужуражышынын соонда тайбыч догунаашкы хандырттыгына турун даш канчал тургузуп шылаар бис? Илдыг айтырымын каала-даа чуга-лажып ужур чок деп чүвени билди алыр-да улуг бодол херек чок. Мынды айты-рыларын илди үндүрери хөзүг деп са-нал турар болгаш бис оларын тургушпай турар бис.

Бир өскө улустарга халаазыранчыг «соок дайынны» шынамыла ууткаарын болгаш чурттарын тайбыч догунаашкы-нын хандырын күзөп турар болзунар-да маргылаалыг айтырылар талазы-биле тургуштарыны чокушалажырычыче орукту бергелеттесе чогуур деп барын тала-мы чурттарга чугаалап турар бис. Илти-ледди илти системалары бар турда илти-ги корум-чүрүмүнарга дегбей, кандыг-бир чуртка артык күштүг байдалын дег-бей, соуураалдыг күрүнелерин аймык чок чорунуң эрге-ажыктарын кызга-бай турар бодамчалыг чөпшөөрлөгө-лөгө политиказында амгыда өскө поли-тика туруп болбас.

Герман айтырымы дээр айтырыг талазы-биле каш саналдар чугаалаар деп бодай-дыр мен. Бо айтырымын Крым болгаш Потсдам декларациялары-биле бүрүн дүштүр шиптирээр даш шулургу күженишиянерни салган бис. Ону кылы-ры бодунамын бистичи бүүрүүсө өскө. Барын таламы күрүнелер чангыс айы, демократтыг болгаш тайбынга ынакшы-дыг Германияны тургузар даш өскө, а герман милитаризмин катан төртүтүндүр даш соуураалдыг турганнар.

Оон бээр байдал үнденин-биле өскө-кө-көв. Чокушалажырыча орукту боттары-ны тывар ужураут бот-эргели илти герман күрүне тургуштуган. Ол илти күрү-не-биле—Герман Демократтыг Респу-блика-биле болгаш Германияны Федератив-тиг Республикасы-биле чогумчалыг дипло-маттыг харылааларыг болгаш олар-нын иштиги херектерине хогаарашкыны даш ойталап турар бис.

Бир өскө бо таламы-биле ажы-херекке ажыктыг чүвени кылырын шынамыла орадалжып турар болза Германия биле тайбыч керэни чарар дугайында айты-рыны чугаалажып көрө чогуур. Бир өскө Барын таламы күрүнелер анаа удуз болза ону хун айтырымына кире-рип албадавас бис. Мыччалжак күрүнелер-таментиниң сагындырымыг бажыла-лгө кылдып турары ышкыш чамдык кижилер Европаның аймык чок чоруну герман айтыры-биле холбаштырып тур-гана чөпшөөрлөгө бис. Илдыг харылаа боду төөгүлүг турган, мынды болза-даа ол үе шагда-ла эрген.

Ам кол чүгө болза Европаның аймык чок чорун хандырып турар. Илдыг болза-даа ол чугула айтырымы АКШ-тың болгаш чамдык өскө-даа барын күрүнелерин сүмөлөп турары ышкыш шиптир-лээр Европаның тайбынын быжыла-лында чедирбес, а мычангаш бүгү-ниги тайбынны база быжылапас. Барын Гер-манияда неметтер-даа, Чөөн Германияда неметтер-даа он тайбынны быжы-лаашкынында, аймык чок чорукту-даа албас деп чугаалаан херек бар деп бе.

Герман айтырыгы—немец улусуа чугу-ла айтырыг. Илдыг болза-даа бүгү Евро-паның улустарынын, оң илтинде герман улустуң-даа аймык чок чорун хан-дырарын эрге-ажыктарын барымаала-лаар ужураут бис. Бүгү Европага бол-гаш бүгү делегейге даш турар айтыры-мы таарыштырында эгелзөөлгө, а ол болза герман айтырымын шиптирээрлерге дузалап турар ийик.

Кажан Европа илти боттарынын шериг чарыжыктыг плацдармы болбас аларганда, а даштыкы шериглер аалдарына чана бергенде, дайынныг кыжанын узултаты-ныганда, толаргайлаарга Европаның аймык чок чөру хандырттыганда дүш-күрүлүг чоруктуң чавырышымын эгел-дээр, оон чүгө Европаның улустары өскө, харын-даа өскө дилтерин улустары ажыкты адыр. Ам илти күрүнелер, ян-зы-буру социал байдалда чурттап турар немец улуска илти күрүнелериниң чү-рүн дүштүрүп турар харылааларын тур-гузарычыче, чокушалажырычыче болгаш айтырыларын шиптирээрлерине оруку тыварына бо бугу дузалавас деп бе? Өскө орук герман айтырымын шиптирээрлерге өскө, а байдалды чидегелдирине болгаш харын-даа дайынга чедирер.

Мычангаш бир өскө делегейниң амгы херек кырында байдалынын дугайын чугаалажып болза кым тайбынны болгаш улустар аразында найраалдыг тургушарына турары база кым улустар аразы-нын байдалын чидегелдирериниң шүгү-мүн чорудуп турары дээрин мырыдып толаргай алаар.

Совет Эвилели, Кыдат Улус Республика, бүгү социалистг чурттар улустар а

Тарылгага бүрүн белеткелдиг ужуражыыл!

Чаа-Хөлде часкы тарылгага белеткел

Чаа-Хөл МТС-тин механизаторлары болгаш районун колхозчу ажилчилери СЭКП ТБ-ның болгаш ССРЭ-ның Министрлер Чөвүдөнинин көдө ажыл-агый ажилдачыларына Кыргырымга сорук кирип, 1958 чылдың часкы тарылгазын бедик агротехниктиг денгелеге ямса хуусада чорудар дөш часкы тарылганын бүтү чепсеп-херекселдеринин септелгенин база үрезин арыглаашкынын өрткөн чылга болзага бо чылын өзөөн организастыг чорудуу турар.

МТС-тин механизаторлары тракторлар болгаш көдө ажыл-агый машиналарынын септелгенин Совет Армиянын болгаш Шериг Далай Флотунун 40 чыл оюнун хүнүнге чедир доозар деп хүлээлге алгаш, ол хүлээлгенин хуусаа бетинде күүссөйп, 46 тракторларын, 48 трактор анданынын, 60 сепкаларын болгаш 11 культиваторларын бүрүн септеп доослап.

Тракторлар болгаш көдө ажыл-агый машиналарынын септелгенине киришкен механизаторлардан Салченко, Торуук, Бижоней, Лопсан олар септелгеге уруг күженишкенин, ак-сепкалдыг ажилдып, бүдүр ажыл норманын 150—200 хуу күүссөйп, социалтиг чарыштың мурнакчылары болган.

МТС-те партия организастыг (секретары эш Лопсан) механизаторлар ортузунга партиянык полит-инжандыгыг ажилын септелге сезонуң үезинде багыт эвес чоруткан. МТС-те № 2 агитпункт партия организастыгын бадылаан план ёзуугаар доктаамал ажилдап турар. Ында аном-бүрү солуларнын, журналидарнын чак номерлерин үргүчү делген турар болгаш механизаторлар хостуг шактарында номчуп таныжып турар. Агитаторлар Агальцов, Стихарев, Мишин, Токарев, Шахтар олар илеткелдерин ымын, солу номчулгаларын чорудуу турар.

Механизаторларнын септелге ымын

мастерскаяны чыгып, чырым болгаш бүтү байдалдар тургустунган. Ол чорук септелге ажилын дүргөн болгаш шынардыг чорударына илгин берген.

Ам МТС-тин механизаторларынын иштинден өзөөн хөй кижи боттарынын септеп алган тракторлары-биле колхозтарга туруг ыжы сөөрттүп, хар улгаткаш, мал олардыр баксырап турар малчынарга дузаалап, трактор далбылары-биле оларларнын харын арыглап турар. Трактористер Сотнам, Чигжит олар «ДТ-54» деп трактору-биле сөөгү 3—4 хонук иштинде ийи өзөгч-биле күженишкенин ажилдап, «Найрал», «Бурунгаар» колхозтарын 700 гектар ажыг олардырнын харын трактор далбын-биле арыглап аштаан. Ында ам денгелези баксырап 6 муң баш мал олар талазын-биле бергедешикенин байдалдан уштунуу, оларга чедиген.

«Тилелге» колхозтун олардын далбылап турар тракторист Тадыла, Ленин аттыг колхозтун олардын далбылап турар тракторист Серен-оол кызмаккай ажилдап, бүдүр ажыл норманын 125—170 хуу чедир күүссөйп турар. Ленин аттыг колхозта тракторист Биче-оол «С—80» деп трактор-биле колхозтун мал фермаларыне 7 тонна сизенин сөөрттүп чедирген.

Бо бүтү болза МТС-тин механизаторлары тракторлар болгаш көдө ажыл-агый машиналарынын септелгенин хуусаа бетинде эки шынардыг чорутканын херечилеп турар.

Ындыг болза-да районун колхозтарында часкы тарылгага белеткел иштинде биле оожум темпийл чоруп турар. Дыка хөй илчилер, тергелер, хомуттар, тараа сөөрттүр хаарактар септеттимейн турар. Тарылгага херектээр үрезинер четчир-биле урдунган болза-да оларнын арыглаашкынын ам-даа доозулабын турар. Чамдык колхозтарта үрезинерин үнүчелениң талазын-биле шына-

ры куду болуп турар. Ылангыя «Найрал», Ленин аттыг колхозтарда кызылтас үрезинери үнүчелениң талазын-биле денди багыт шынардыг болуп турар. Ол колхозтарнын даргалары эштер Балчыи-оол, Маатар олар багай шынардыг үрезинерин «Тилелге» болгаш «Бурунгаар» колхозтар-биле орнажылга кылар талазын-биле шиттирлгич кемчег албайш турары окта таарышпас.

Үрезинерин арыглаар болгаш орнаар ажилды колхозтарнын агрономнары-да, база МТС-тин кол агроному эш Агальцов-да тодаргай кемчег албайш турар чорук-биле моон сонгаар эштежер аргажок. Ажыл-агый бүрүңгө үрезинерин четчелээр, оларнын арыглаашкынын доозары амгы үеде эң чутула сорулга болур.

Районун калхозтарында картофель үрезининин чүгө 50 хууу белеткелтигени. Ылангыя Кара-Талдык «Тилелге» колхозта чүгө 8 тонна картофель үрезини бар. Ычанганш «Тилелге» колхозтун удуртукчулары четпес картофель үрезинин до-дораан тып алыр дугайында шиттирлгич кемчег алмыр эргежок чутула. Тарылга шөлдеринге тус черинч чумишчилелерин төгөр ажилды колхозтар денди багай боттандырып турар. Агротехниктиг кемчелерин планын ёзуугаар тарылга шөлдеринге 4800 тонн эдек төгөр планын тургаш колхозтар чүгө 1277 тонна өдөкти төккөн. «Найрал», «Тилелге» колхозтар бо талаз-биле колхозтарнын хамыктын доозам болуп турар.

Оң-биле кады партия ажыл-агый районун кайы-лаа колхозтарында бүрүн белеткелтигенин. Колхозтар баштаар черлерин, ногаа бригадаларнын бригадирлери партия ажыл-агыйларын кыска хуусаа иштинде бүрүн белеткээрин чедип алыр ужураут.

Т. БЕГЗИ,

СЭКП-нин Чаа-Хөл райкомунун секретары.

ХАКАС ӨЦНУКТЕРНИН СҮМЕЗИ

Хакасиянын Таштымск союзунун саанчызы М. Межекова, Аскиск союзтун уруг хойжуу И. Межеков, «Коммунизмнин оруу» колхозтун даргазы С. М. Потокаков, Хакас областтыг көдө ажыл-агый эргеленин начальниги эш Замковский (толзаларин удуртукчуу) олар солгастыг төлөөлөр чокта чаа бистиди обласка чораш барган.

Аалчылар Танды районун «Элегес» совхозка, Улуг-Хем районун «Күш-ажылдыг хостуу» колхозка, Чөөн-Хемчик районун «Искра» көдө ажыл-агый артелине барып чораннар. Ол чоруп мөраан черлеринге аалчылар өзөн хөй чутула салгаларын, сумелерин бергенер. Чазын чымыл берген үеде хөй кажаларын курга болгаш арыг тургузарынын эргежок чутулазын хойжу аш Межеков «Элегес»

совхозтун хойжуларына сумелени. Бир өзес хөй кажазы шык болур болза, колхозларын дугу ымын, ийи бээр, ол чорук хөй дүгүнү тоглап дүжериңге чедире бээр.

Нарын дүктүг хойларын баш талазын дугу чаксаар оларын карактары дугай үнүп келер таварылгалар тургулаар. Бо таварылгада ымыг хойларын карак чогуула дугу аргаш, чымыл алмыр чутула дээрин дуржулгагы хөй-жу аш Межеков база сумелени. Оон ийи калган хойлар содалап турар үеде оларнын эмг чогуула дугу кыргып алмыр чутула. Чүгө дээрге хойларын эмг чогуула дүктери чаш хураганарын эгерне моондапкан, чамдыкта хураганар илелерин эмг дүгүн илптер таварылгалар база тургулаар.

Совхозтун хаван фермазынга баргаш, эш Замковский өзөн каш боттүг сумелерин хаван ажаакчыларынга берген. Септиртер азыраар хаванарга тусту-сөмүрткөт кылбайн, а чамгыс черге ийи кажалал болур, ычанганш хаван кажазынын шөлүн алдылары чедип ал болдунар. Хаван кажаларын курга, арыг тургузар төлөөде, кажаз иштинин ботун аш чутула. Ынчаарда хаван кажалары үргүчү арыг, чымыл, чыркы болур. Ол дээрге, каныг-даа аарылардан хаванарнын калгалаарын эң чутула аргаш. Хаванарны ажаап өстүреринин мурнакчы аргаларын бүтү фермаларда хаван ажаакчылары ажиллап илптердир ужураут. Ол аргалар болза, хаван ажаакчыларынын күш-ажылын ичигелди, хаван өзенин бот-үезин өзөөжөлдү турар.

Улуг хаванар-биле кады хаван болдыр чамгыс черге чемгерин болбас, а улуг хаванарын кемгерер тускай черин тургузар болза чогуур. Чүгө дээрге, хаванар-

нын чыдар клеткаларына оларын кемгерер хаван кажазы шык болур болгаш ботталар. Хаван оолдарын витаминер болгаш өрөөлдегиле херектээр чутгай-биле кемгерер, а оларын кемгерер тускай черин тургузар. Ындыг чүдүлдер-биле хаван оолдарын кемгерер чорук оларнын аарымын база хорарын болдурубас.

Оолдарын тоттурбас хаванар база тургулаар, ымыг хаванарнын оолдарын төрөөн өскө хаванарныг эмгерер арганы ажиллаар болза чогуур. А чамдык хаван ажаакчылары ымыг хаван оолдарын илек суду-биле эмиксикетер турар чоруктар бар. Ол дээрге хөй сүтү чырылган, хаван ажаакчылары оларын кол ажилындап чардыктырып турар.

«Элегес» совхозтун хаван кажазынын иштинде тууубудан кылган коңугу улуг суугу бар, ол суугунда хаван кажазынын өрөөлдеринче хоолайарын кингер, ук хоолайарын дамчытыр суугунун чымыл винилаторуну дузазын-биле өрөөлдерге жарып турар. Эзэн сайзырангай демир суугунун хөйр маймын эш Замковский биске чорудуп бээр болган, ук суугу чүгө 2 метр хоолай херектештир. Шап ымыг өзөн чырылдадыг суугуну бистин областын совхозтарында база колхозтарында хаван фермаларыга калбаа-биле ажиллаарынын уланган кемчелерин көдө ажыл-агыйнын обласка эргеледи дарып ал чорутса чогуур.

«Күш-ажылдыг хостуу» колхозта илелерин кымыл соок хүнерде дыка үр өдө дашкаар агаарладып турарын төлөөлөр

штүгүмчүлөп көргөннер. Чүгө дээрге, кымыл соок хүнерде илелер донар болза, оларга ченин хөдүлүг болуру өзөөлөр. Кыштын чымыл хүнеринде Хакасиянын колхозтарында болгаш совхозтарында илелерин 2 шак иштинде дашкаар агаарладып үндүрүп, а соок хүнерде—чымыл черлерге тургузуп турар. Ол колхозта илелерин суггарынын доктаатын шагында хем сууне сүрүп турар, а ол үеде чамдык илелер суг ижер хөй чок болулар, оон ийи ымыштыг илелер сугну дугу тууу алмыра, өскелери сугга четпейн баар таварылгалар хаа эвес. Дожуң оюн каан сүже боос илелер чоошчулавын баар чоруктар кайы хөй. Хакасияда илелерин кымыл үеде оларын турар чымыл черлеринде өскөр чорутпайн, а оларын суггарыныга тус-тузууда тускай доозарларын ажиллап турар.

Оон ийи тускай онгаларын суггарыга база ажиллап турар. Илек суггарар сава бүрүзүн ийи илекке тускайлаан. Илелерин шап илелер планын суггарар чорук оларын ийи суггарылазын алдырар. Илелерин суггарыныга херектээр сугну дамчытыр суг дамчытыр тускай кижини томуйлаар херек. А дүмөк үеде, кажан саанчылар чокта илелерин суггарынын танымыл кижиле күүссөйп ужураут. Хакасияда илелерин шап илелер суггары азыраарын организастаан чорук ийи бүрүзүндө чылда 300 дигр немелде сүтү алыр арганы берип турар.

Хакасияда тус-тус саанчыларын, фермаларын, колхозтарын, совхозтарын, райондарын арзында социалтиг чарышты организастаан, оон түнелин хымыл көрөп соонда ай бүрүзүндө үндүрүп турар. Социалтиг чарышты хымыл, түнел көрүп турган үеде илелерин четпестерин ол-ла доран кайлаарынын тодаргай кемчелерин ал чорудуп келген. Ол чорук чарыштын үре-түнелиг болурунга болгаш малдын продуктуудун бедилеринге чутула ролду ойлап турар.

Бистин областын бүтү малчылары болза, Хакасиядан келген бистин аалчылары-вистын бүтү сандаларын, сумелерин ажиллаар болгаш хакастарын арганы ёзуугаар боттарынын ажилдарын эде организастаар болза чогуур.

Чуруктарда (үстүндө) Хакасиянын Таштымск союзунун саанчызы М. Межекованын (солгай талазында) Чөөн-Хемчик районда «Искра» колхозтун саанчылары-биле хөвөргөй турары. (Алаңда) «Искра» колхозтун сүт-бараан фермазынын эргелекчин эш Могуш (солгай талазында) фермазынын ажыл-агыйнын аалчыларга көргүзүп турары.

В. ЛУТКОВ.

Сөзү болгаш фотолары авторнуу.

Ындыг белеткелдиг ужуражып болбас

Бай-Тайга районун «Дон-Терек» колхозу үрезин уруушкунуну планын 96 хуу, оң иштинде кызыл-тас үрезинин 100 хуу күүссөйп. 4 андызын, 5 терге септеттинген.

Ындыг-да болза, тарылга белеткелдери дыка четпес чорутууну турар. Артель илчилерин, көдө ажыл-агыйнын өскө-

да четпес-херекселдеринин септелгенине чокта чедир-ле кирбейн турган. Ферралдын сөөгү хүнеринге четпир-ле 93,7 тонна үрезинер арыглаштырмаан. Сула үрезин ам-даа 5 тонна четпес.

Ажыл атыртынын вузу арган, млар ам-даа тускай азыралды кирбөөн, Хөвү бригадалынын кемгүннери барык-ла

ажылдавын турар. Картофель үрезини 28 тонна четпес. Үрезин арыглаар машиналар ажилдавын турар. Тарылгага белеткелдерин хөдүмдөшүп турар чорук-биле ам канчап-даа эштежер болбас.

М. ЧАМЫЯН.

ажылдавын турар. Картофель үрезини 28 тонна четпес. Үрезин арыглаар машиналар ажилдавын турар. Тарылгага белеткелдерин хөдүмдөшүп турар чорук-биле ам канчап-даа эштежер болбас.

Н. САМБУУ.

Кызыл-Мажалык МТС-тин механизаторларында

Кызыл-Мажалык МТС-тин механизаторлары тракторларын болгаш күжүг машиналарынын септелгенин февраль 1-де доослап, комбайннар септелгенине кирген. Март 7-ге чедир 4 комбайннар септеттинген.

Комбайн септелгенинде 13 кишиден андыга өскө механизаторлар билг бедилерин ай хуусаалыг түр хурузунда өөренип турарлар. Комбайнер эш У. Бичин-Уруг «ДТ-54» деп трактору болгаш хостуг шактарында автомашинаны өөренип

алган. Комбайнер эш Семис-оол дарганнар ажилды өйи шиттедилеп алган. Өскө даа механизаторлар ины-бүрү техниканы шиттедилеп ап, хөй ины мергежилдиг болурун орадажып турар.

Н. САМБУУ.

ЧАА-ЧАА ЧЕДИИШКИННЕР ДЭЭШ

Февраль Пленумунун доктаалын боттандыраар

за өзүделди. Оң баш саны өзүп, продуктуу бедип турар. Маймысты бола малдын баш саны 1,4 катал, шөк малын—1,9 катал, хаванарын—1,5 катал өскөн. Сүт бүдүрү 2,6 катал, элтин—1,6 катал, дүктүң—3,1 катал улгаткан. Күрүңгө эгт садары болгаш дүжаары 1,8 катал, сүт—3,4 катал, дүк—4,5 катал улгаткан.

Мал болгаш чер ажилынын көдүрүдүгү колхозтарнын экономиказын быжылгаарында, ылангыя оларын үлешине фондустарын улгаттырынга улуг ролдуг болган. Ычанганш колхозтарнын үлешине фондусту 1953 чылдан бээр 2,2 катал өскөн. Оң-биле чергелештир колхозчуларнын натуралдык болгаш ашпа ордугу база улгаткан. Бар эвес, олар 1953 чылда күш-хүңгө 1 миллион 336 муң рублди алган болза, 1957 чылда 4 миллион 287 муң рублди алганнар.

Ол үенин иштинде МТС-тин техниктиг чепсегенин шынаа база өзүп турган. 1953 чыл-биле денээрге, МТС-тин трактор парыгы 1,6 катал, комбайн—3,2 катал өскөн. Трактор ажилынын бүдүрүчтү 10 хуу өскөн. Трактор ажилынын бот-үезин 34 хуу чылгын.

Районун колхозтарынын 1953—1957 чылдарда экономиктиг көргүзүлгө, колхозтарнын организастык-ажыл-агый талазын-биле быжыкканын күрүңгөң талазында колхоз тургузуунга доктаамал сагыш салышкынын азынын тодаргай айтып турар. Колхоз тургузуун быжылгаарында машина-трактор станциязынын ажилчыларын күш-ажылы-биле туруш харылзаалыг. Бур болгаш куруккан черлерин шиттедилеп алмыра, мал ажилында хөй күш үнер

ажылдарын чигедиринге МТС-тин техниказы узуу-биле дузаалаан.

Ынчалзажок колхозтарнын техниктиг хандырлыгын амгы үениң негеделенине дүшпейн турары херек кырында көстүп турар аларган. Бистин районун колхозтарында үези муңчулар Зайцев, Серехин, Ломаш олар ажилдап турарлар. Олар хөй атырдыг колхоз бүдүрүлгөзүн бүдүрелдиг башкарып шыдаарлар. Оон ийи «Тилелге», Ленин аттыг колхозтар чыл бүрүде-ле миллион ажыг орулганы ап турарлар. Ол колхозтарда техниканы хүн бүрүңгө септелгенин кылар мастер-спаллар база бар. Чижээ, «Тилелге», Ленин аттыг, «Коммунисте орук» колхозтарда трактор бригадалары септелгени боттарынын мастеркаларында ам үш чыл улай кымыл турарлар. Ычанганш техника билер шымыр кадрлардыг, материал-техниктиг суугу бар, экономика талазын-биле шымыр колхозтар техниктиг хандырлыгында чаа хөвиринче бо чылын шилчирин чутула бооп турар.

Колхозтарнын техниктиг хандырлыгынын чаа хөвиринге-даа, колхозтарга-даа ажылдыг. Чижээ, бисте 1 гектар чымчак андырылганын бот-үезин 5 рубль 18 копеек бооп турар. Ычанганш МТС 110.000 га чымчак андырылганы (бүтү ажилдарын мнаар шилчиткен) чорудар, ыччаарга «даргаларга» 569,800 рублди күрүңгө төлөөр. Бо болза, чүгө «даргаларга» (башкарычы ажилдачыларга) үнер чарылгалар болур. База бир чижээ: бисте натура төлөгөшүнүн бот-үезин салып алыр өртөк-биле алмыра, 2 миллион 705 муң 495 рубль бооп турар, а тракторларын ажилында чарылгалдар 1 миллион 994 муң 848 рубль. Ычанганш техниканын ажилында арыг орулга 710,587 рубль болур. (Ол колхозтарга арттар). Ыччаарга бистин МТС-те бар

турар бүтү тракторларын өртө 1 миллион 980 муң 310 рубль. Моон алгаш бүдүрү, колхозтар МТС-те тракторларын сатып алган, алаа үндүргөн хөвирини баштайгы чылда-ла дуглап алыр аргалыг болуп турар.

Машина-трактор станциязын эде организастарынын база бир ажыктыг талазы бар. Чижээ, «Тилелге» колхоз бистин МТС-тен 60 ажыг ки черде турар. Ыччаарга ол колхозта трактор бригадаларын билтер, МТС-тин үзүртүкчулары удурткаан бооп турар бис. Шынында ымыг эвес, ол бригадалар канчаарга-ла колхозтун удуртулазын-биле ажиллаар аларган. 1957 чылда директор алаа чүгө үш-ле катал четкен. Ону каныг улугу-тулга дээр? Оон ийи «Тилелге» колхоз биле Балгазын МТС-тин арамы 35 километр. Колхозтун мастеркаларында кыдыммас кезекти септээр-биле кайнар баары ажыктыг болуру?

База бир чижээ. Дирекция чери тракторист Марченко «Бурунгаар» колхозка ажилдаары-биле чоруткан турган. Болжол дарганын «өскө кижи» болурун ажилдап алгаш, бригадирин контроль чогуң билген, Марченко болунга быжылган трактору-биле болунга мыйлап, сизгенеп, савалнап, төрөлдериң, өшүңгөң хандырдып, кывар, чаар чүдүлү кара-турарын-биле өскөр чарылгал турда, ону кым-лаа билбеген болган. Бир эвес колхоз даргазы болуңг эргелениг турган болза, ымыг чүве болбас.

СЭКП ТБ-ның февраль Пленумунун төөгүдүг шиттирин бүрүн деткинделери, Сарыг-МТС-тин механизаторлары 1958 ажыл-агый чымына улуг челишкенин берди болуру дөш, часкы тарылгага бүрүн белеткелдиг ужуражыры дөш, ону кыска хуусаа, бедик агротехниктиг негеделерге арттирери дөш бедик көдүрүдүгүнүң ажилдап турарлар.

В. ПАЩЕНКО,

Сарыг-МТС-тин директору

Садыг черлеринин ажылында четпестерин чайладыр

Тес-Хемде Ленин аттыг болгаш «Чодура» көдө ажыл-агый артелидеринин өзөн хөй малчылары Орта-Шынаанык дөшкөөрине чурттап, ажилдап турар. Райло баштаар чери ол малчыларга ларкту организастап берсе-даа, ону тускай бажык-биле хандырбаан.

Ларктуң чаа бажыкын тудар дугайында малчыларнын негеделенин райло баштаар черинин даргазы эш Лихтан агаар чедир херекке албайн келген. Малчыларнын бо чөнтүг негеделени райло баштаар чери хандырар ужураут.

С. СЕРЕН.

Барын-Хемчик районун Эрги-Бардыкта көдө магазинин эргелекчинге Александр Кошуну райло баштаар чери өрткөн чылдын сентябрь айда томуйлаан. Баштайгы үеде чаа садыкты кызмаккай ажилдап, херекселдеринин негеделерин эллек хандырдып турган.

Ындыг болза-да, чаа садыктын сөөгү үеде харысага чок ажилдап, сатып алыкчыларга эллек эвес чоруттары болдуруп, чоңуң херектөөн бараанарын районун селадиман өскелдир дугайында сагыш салбас аларган. Бараан селадиман база белеткелдер планларын өрткөн чылдын сөөгү кварталында багыш бо чылдын баштайгы айында Эрги-Бардык магазин күүссөйп шымаван.

О. СААЯ.

Бай-Тайга районун Тезин суурда ашчөк бараанарын магазинин эргелекчин эш Сендажи болуңг хузаагеленин четпес күүссөйп турар. Магазинге арыг-шеверин сагыбайн турарында ында ашчөк күүлдери доозар доозунга боражып чыдар.

Ол магазинин эргелекчин эш Сендажи арыг-шеверин сагыбайн, халат чокка садылгап турда, раймагеленин сантитарин инспекциядан хайлааран көрбөй турары канчап-даа таарышпас.

Д. ХОМУШКУ.

Чаа-Хөл районун Ак-Туртда магазинин ажилында улуг четпестерин барын хуучуларын чокта чаа болган хурапа

илереткен. чоңуң хүн-бүрүде чутула херекте бараанарын болур дус, шай, тапым, көрөсүн ол магазинге үзүткешкенин саттынын келген.

Районун селадиман келген чамдык бараанарын магазин эргелекчин эш Кошова болуңг таныш, көрүп кижилеринге садыг турганын хуучулар илелерин. Ыччаарга, аангы комсомольцынын кемгүннери эштер Лама, Доржу, Белова олар магазинин ажилында хөй-иниңини контролдоп четпес боттандырып келгенер.

Ол ишван садыг ажилында илчилерин илчилп алмыра хандыр хынал көрбөс чорукту Чаа-Хөл районунун баштаар черинин талазында болдурун келген ужурунда сөөгү ады алларын дуртуунда Ак-Турт магазинин эргелекчинге 3 кижи кирген, халашкан.

Хуучуларын өтөң-сонтулазыг хураалында илелерин четпестерин дээр чайлаары, хуучуларын берген чагыларын амыдырага боттандыраар эргежок чутула.

Г. БАЛЧЫР.

Өвүр—областың эң ирак райондарын илчилерин бирөөдө. Оң-биле чергелештир, сөөгү чылдарда школар четкизи районда дыка калбарган. Амгы үеде районда 1 ортумак, чедип чылдын үш школары бар. Ынчалзажок, школарын өрөөдөгиле херекселдер-биле хандырарыга херекте кооперациянын районда садыг четкенин четпес дузалажып турар. Культура-херекте бараанарын тускай ала-талын районда бар-лаа болза, өрөөдөгиле херекселдеринге хамарышкан бараанарын арбылдуу чыгар дугайында райло баштаар чери сагыш салбайн келген. Өрөөдөгиле херекселдерин, бирги эллекте өрөөдөгиле номнарын, демир жүктерин, будук аймаан, будук шилдерин садыг четкенинге калбаа-биле илптердиң садылгаары чутула.